

ВЛАСЕНКО І. М.,
м. Кривий Ріг

ПРОБЛЕМИ ДУХОВНОСТІ В КОНТЕКСТІ МУЗИКОЗНАВЧИХ ДИСЦИПЛІН

Однією з найбільш актуальних тенденцій розвитку сучасного пізнання є інтеграція гуманітарних та природознавчих

наук у річищі культурологічного підходу до їх проблематики. Необхідність вироблення відповідного типу мислення пов'язана з процесами гуманізації науки та освіти, посиленням ролі духовного фактору у вихованні професійних кадрів широкого профілю. Неодмінна умова успішного будувannya нових інститутів державності в Україні - відродження нації - є насамперед духовною проблемою. Усвідомлення причетності до нації як множинної єдності має супроводжуватися усвідомленням буття кожного індивіда як неповторної унікальності. На жаль, у нас є великий досвід того, як обмежується духовний потенціал особистості: чи то зведення людського фактору до ролі «гвинтика» у механізмі державного функціонування, чи «остаточним принципом» забезпечення культури і науки. Сьогодні доводиться радикально змінювати суспільну психологію, відроджуючи цілісний погляд на світ й людину у ньому, формуючи духовно багату особистість, здатну до створення нових соціальних цінностей. Згаданий вище культурологічний підхід передбачає вивчення цивілізації як єдиної цілісної системи - «другої природи» людства, ліквідацію відокремленості наукових пошуків у різних галузях знання.

Проблема культурологічного підходу має особливе значення для мистецтва та мистецтвознавства, у тому числі музичного. Саме мистецтво є безпосереднім виробником духовних цінностей суспільства. Через те перед науками, які вивчають феномени мистецтва та їх вплив на світ об'єктивної реальності, сьогодні постають складні і важливі завдання. На XVI міжнародному конгресі «Musicology and Sister Disciplines: Past, Present and Future», що відбувся у серпні цього року в Лондоні (5), як підказує назва, було зроблено наголос на питаннях співробітництва наук з метою вироблення нової, «більш гуманістичної форми освіченості» (4; 105). Проблеми музикознавства подавалися учасниками конгресу саме у культурологічному плані: музика в оточенні природознавчих та гуманітарних наук (зокрема соціології, психології, медицини, філософії тощо).

Слід відзначити, що спрямованість конгресу протягом років покріплюється у Великій Британії виходом періодичних видань відповідного типу, таких як «Music analysis», «Music Review», «Music Theory Spectrum», «19th - Century Music», «Journal of Musicology», різноманітних збірок наукових нарисів та статей, спеціальної книжкової продукції. Широке перевидання у 90-ті роки праць Т. Адорно, К. Леві-Стросса, Ж. Дерріда та інших класиків філософсько-соціологічної думки, опора

на їхні концепції при аналізі явищ музичного мистецтва (див, напр., 4) свідчить про справжній престиж культурології в англomовних державах. Не зменшується також інтерес до структурного вивчення об'єктів мистецтва. В цьому плані є показовою «базовість» для англійських музикознавців методу Г. Шенклера, що реалізує структуралістську настанову: «від елементарного технічного засобу - до концепційно складного цілого».

Культурологічний підхід до музичного мистецтва передбачає щільний взаємозв'язок із герменевтикою (3, 7, 8). Проблема інтерпретації постає однією з найбільш актуальних проблем мистецтва і духовності. За визначенням В. Медушевського, справжня інтерпретація музики являє собою морально-духовний акт, сприйняття і ретрансляцію перетворювальної сили мистецтва, яка походить зрештою від вищої енергії, або Бога (3; 3-16). Музикознавчі науки виступають як інтерпретатори музичних явищ, котрі формують свідомість та естетичні цінності реципієнтів мистецтва. Згідно з цим треба стверджувати роль виконавця - інтерпретатора (не тільки репрезентатора, але творця якісно нових самостійних цінностей). Виконавець реалізує у конкретній інтерпретації властивість змістової багатомірності музичного твору, роблячи композиторський текст явищем сьогодення культури.

Поданий аспект проблеми набув розвитку у виступах учасників конгресу. Слід підкреслити, що в роботі цього значного заходу в світовій музичній культурі взяли активну участь провідні вчені-музикознавці України та Росії.

Важливість упровадження культурологічного підходу в методику викладання музикознавчих дисциплін є очевидною, що неодноразово відзначалося у публікаціях та виступах Н. Герасимової-Персидської (7), О. Маркової, Ю. Малишева, І. Ляшенка, Н. Очеретовської та інших.

Вважаю актуальним аспектом розвитку методу аналітичного історичного музикознавства інтерпретацію виконавської та історико-музикознавчої діяльності, яка ґрунтується на базовості категорії «стиль» як структуротвірного фактору історії музики. Універсалізація поняття стилю дає можливість збагнути історичний процес як зумовлений певною типологією мислення. При такому підході стильові взаємодії можуть розглядатися як метафоричні «накладення змістів» (див. подібне у Г. Гегеля про художній образ) (1), що істотно розширюють семантичне поле твору.

Вивчення музики в контексті культури в цілому сприяє розвитку професійних та особистих якостей тих, що навчаються.

Віхою в історії музичної педагогіки постали класи «енциклопедії» В. Малішевського, які проводилися ним у 1913-1917 рр. в Одеській консерваторії. Завдяки цьому заходу студенти отримували комплекс естетичних, загальнотеоретичних та музично-історичних знань в актуальному мистецтвознавчому розгортанні стильової еволюції. Концепція викладання музично-історичних дисциплін, яку сформував В. Малішевський (6), стала вихідним пунктом для багатьох сучасних українських музикознавців (особливо одеської школи), які пропагують у своїх працях культурологічний підхід.

Не менш значущою сьогодні є проблема адекватного визначення ціннісних критеріїв мистецтва. Співіснування різних стильових напрямків потребує різних підходів до їх атрибуції. На конгресі знов постало питання про необхідність поглибленого вивчення музики передкласичного та сучасного періодів, культової музики, музики неєвропейських народів тощо, тих типів музикування, які не можуть бути укладеними у межі методу європейської професійної школи.

Як приклад наведемо творчість М. Равеля. Питання духовності виявляються основною детермінантою його доробку. Композитор убачає корені духовності у очищувальній силі Добра і Краси («Моя Матінка - Гуска», «Дитя і чари», «Дафніс і Хлоя»), у вікових традиціях минулого («Античний менует», Сонатина, «Гробниця Куперена»), у фольклорі («Іспанська рапсодія», Концерт для фортепіано з оркестром G-dur), в природі («Гра води», «Відображення»). Відбиваючи з позицій ХХ століття античний погляд, Равель усвідомлює Красу як Міру. Художнє мислення композитора спирається на раціоналістичну базу французької культури. Разом с тим імпресіоністськи-символістська настанова на багаточленність метафори, що зумовлює побудову художнього образу, робить необхідним і правомірним розгляд музики Равеля в контексті філософії інтуїтивізму А. Бергсона та його послідовників, а також естетики символізму. При такому підході демонстративна конструктивність деяких творів композитора пояснюється можливостями побудови «багатоскладових» образів. Символістська тенденція нарощування множинності змістів за допомогою багаточленної метафори розпоршує увагу реципієнта, емоційна напруженість звучання твору слабшає.

Потребує уваги вирішення Равелем проблеми національного в мистецтві. Борець за відродження традицій французької музики, Равель відзначає «первісну спорідненість коренів історії людства» (2; 174). Полістилістичний метод

композитора дозволяє відтворювати у художніх образах різні «типи» музики, що дає можливість сприймати творчість Равеля як діалогічно спрямовану «відкриту» систему, в центрі якої - ідея гуманізму.

На сучасному етапі розвитку перед українською державою постає безліч фундаментальних проблем. Але ніякі економічні та політичні реформи не врятують суспільство, яке втратило духовні орієнтири. Набувати європейського статусу можна лише завдяки досягненню європейського рівня культури. Як відомо, термін «культура» походить від латинського - «оброблення». Оброблення людських душ є головною метою вищої школи. Розглянутий культурологічний підхід до вивчення музичного мистецтва дозволяє об'єднати зусилля музикознавців, філософів, соціологів та інших вчених у вирішенні питання відродження духовності як цілісної системи. Як підтвердив XVI конгрес музикознавців у Лондоні, Європа зробила свій вибір. Сподіваємося, що й Україна буде наслідувати її приклад.

Література

1. Гегель Г. В. Ф. Сочинения.-Т.14. Лекции по эстетике.- М.,1958.
2. Маркова Е. Н. Интонационность музыкального искусства. - К., 1990.
3. Медушевский В. В. Онтологические основы интерпретации музыки // Интерпретация музыкальных произведений в контексте культуры. - М., 1994.
4. «Music analysis», volume 14, number 1 - March, 1995.
5. «Musicology and Sister Disciplines: Past, Present and Future» - XVI IMC. Abstracts - London, 1997.
6. Одеська консерваторія: забуті імена, нові сторінки. - Одеса, 1994.
7. Суспільствознавчі науки та відродження нації. Збірник наукових праць. Книги 1-3 - Луцьк, 1997.
8. Холопова В. Н. Музыка как вид искусства. - М., 1994.